

ПОЛОЖАЈ СУДСКИХ ТУМАЧА У ПРАВНОМ СИСТЕМУ БИХ (РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И ФЕДЕРАЦИЈЕ БИХ)

Дијана Зрнић*

Сажетак: Аутор се у раду бави превођењем као умном дјелатношћу и положајем судских тумача у правном систему Босне и Херцеговине (Републике Српске и Федерације БиХ). Судски тумач врши превођење говора и писаног текста са једног од службених језика БиХ на страни језик, са страног језика на један од службених језика БиХ, и са страног језика на други страни језик. Закон БиХ посебно правно уређује мјесто и улогу судских тумача у правном систему БиХ. Актуелна проблематика намеће питање логичности и конзистентности националног законодавства у дијелу који уређује положај судских тумача БиХ.

Кључне ријечи: превођење, судски тумачи, правни систем, национално законодавство.

1. Увод

На превођење се као на умну дјелатност другоразредног значаја гледа пресудно због тога што у преношењу између два језика посредује туђу, а не властиту мисао. Као облик умне дјелатности, превођење служи претварању мисли, осјећања или жеље,

* Дијана Зрнић, асистент на предмету Енглеска правна терминологија, Енглески језик I и II, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

првобитно обликованих у једном језику, у једнаковриједну мисао, осјећај или жељу у неком другом језику. Ако говоримо о процесу превођења којим се “преноси” између два језика, преводац врши преношење садржине изворно писаног текста (*текст извора*) у израз остварен у склопу другог језика (*језика циља*). Овакво превођење се назива **међујезичким**. С обзиром на однос између језика из којег се преводи и језика на који се преводи постоје још и **унутарјезичко** и **међусемиотичко** превођење. Ако се међујезичко превођење схвати као право превођење, у склопу којег се језички материјал једног језика тумачи језичким средствима неког другог језика, а унутарјезичко превођење као преобликовање грађе једног језика другачијим средствима истог језика, међусемиотичко превођење може значити претварање знакова језичког система у грађу неког другог система знакова, као што је нпр. претварање саобраћајних прописа изречених ријечима у саобраћајне симболе.¹

Препознавање превођења као научне дисциплине почело је давно. Већ у древном Риму у поставкама Хорација, Цицерона и Квинтилијана истицало се да преводац не треба покорно удовољавати дословном значењу изворног текста. Према средњевјековним номиналистима Симеону и Мајмониду, контекст управља употребом и значењем ријечи повезујући их с другим појавама шире стварности.² У новије вријеме, преводи кључних научних и техничких радова чине снажну струју развоја науке и технике. Питањем превођења ипак су се највише бавили људи из струке, плодни преводиоци различитих усмјерења, лингвисти и књижевни теоретичари, који иако без посебних амбиција да дају вриједан допринос конституисању теорије превођења, увјерљиво говоре о мјесту, улози и захтјевима преводне литературе, као и о мјесту превођења у склопу укупних културних збивања. У сваком случају, развијено превођење је данас потврда бујања културног и научног живота.

¹ Др Мехмед Кицо, *Превосење као умјеће и наука*, е-текст, Научно-истраживачки институт Сарајево.

² Селман Селхановић, *Интервју са проф. др Јусуфом Рамићем*, Нови хоризонти, бр. 65/2010.

У новије вријеме се јавља живо интересовање за проблеме превођења. О томе увјерљиво говори дјеловање националних и међународних струковних преводачких удружења³, увођење превођења као предмета у наставне програме неких образовних установа, појављивање техничких приручника, практичних водича, чланака и књига који се баве теоријом, историјом и критиком превођења. Чак је и законодавац препознао значај и потребу превођења у судској теорији и пракси и уредио мјесто и улогу преводиоца у правном систему државе.

2. Положај судских тумача у правном систему БиХ (Републике Српске и Федерације БиХ)

Утврђивање мјеста и улоге судских тумача у Босни и Херцеговини је у надлежности ентитета (Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине), односно ентитетских Министарстава правде. У Федерацији БиХ примјењује се Уредба о сталним судским тумачима⁴ коју је донијела Влада, на приједлог министра правосуђа у смислу одредбе члана 60. став 1. Закона о судовима у Федерацији БиХ⁵, док је у Републици Српској на снази Правилник о сталним судским тумачима⁶ у смислу члана 60. Закона о судовима

³ EULITA (European Legal Interpreters and Translators Association), основана у Антверпену, Белгија 26. новембра 2009. године. Ова међународна непрофитна организација има за циљ да удружи професионалне асоцијације и судске тумаче као и тумаче знаковног језика на међународном нивоу. Настала под окриљем кривичноправног програма Дирекције за правду, слободу и безбједност Европске Комисије залаже се за промовисање сарадње и примјену позитивних искустава у сарадњи са правним службама и правном струком. У прилог томе говори и недавно усвојена ЕУ Директива о праву на превођење и тумачење у кривичном поступку (ОЈ L 280/I, 26.10.2010), при чему EULITA има активну улогу пружања подршке земљама чланицама у процесу њеног усвајања и прилагођавања са националним законодавством.

⁴ “Службене новине Федерације Босне и Херцеговине”, бр. 44/06.

⁵ “Службене новине Федерације БиХ”, бр. 38/05, 22/06.

⁶ “Службени гласник Републике Српске”, бр. 115/05.

Републике Српске.⁷ Међутим, након поступка именовања судских тумача уочене су одређене нелогичности и потешкоће у самом поступку, а нарочито у сегментима који су регулисали могућност поновног именовања судских тумача, усклађеност високе стручне спреме са стручном спремом која се стиче по “Болоњском процесу” и друге техничке ствари у вези са оглашавањем јавног конкурса, што је указивало на потребу да се конституишу измјене и допуне постојећих прописа.⁸

Упоредна анализа Уредбе/Правилника открива низ нелогичности и неконзистентности што указује на недовољно познавање значења и улоге судског тумача не само у правном, већ и у друштвено-економском, културолошком и научном систему БиХ.

На основи члана 2. став 1. Уредбе улога судског тумача је да “врши превођење говора и писаног текста са једног од службених језика Федерације БиХ на страни језик, са страног језика на један од службених језика Федерације и са страног језика на други страни језик”, док члан 2. Правилника ограничава овлашћења судског тумача на “послове превођења говора и писаног текста са страног језика на један од службених језика Републике Српске”. Из овога проистиче да судски тумач Републике Српске не врши послове превођења говора и писаног текста са једног од службених језика Републике Српске на страни језик, нити превођење говора и писаног текста са једног страног језика на други страни језик.

Лице које се именује за судског тумача мора да познаје правну терминологију која се користи у језику са кога се преводи и језику на који се преводи, те организацију судске власти и државне управе, што Уредба и прописује чланом 3. тачка 4., док Правилник то питање не уређује посебно, већ је довољно да лице “има радно искуство на пословима превођења у трајању од најмање 3 (три)

⁷ “Службени Гласник Републике Српске”, бр. 111/04, 109/05, 37/06, 17/08, 119/08, 58/09.

⁸ “10. маја 2010.г. Влада Федерације БиХ је усвојила и Уредбу о измјенама и допунама Уредбе о сталним судским тумачима (“Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“, бр. 32/10) , а 26. марта 2007.г. министар правде РС доноси Правилник о допунама Правилника о сталним судским тумачима РС (“Службени гласник Републике Српске”, бр. 32/07).

године” (члан 3. тачка 4. Правилника).

Након што се утврди потреба за именовањем судског тумача и објави конкурс за постављење судских тумача, министри правде оба ентитета именују Комисију за утврђивање приједлога листе судских тумача. На основи члана 7. Уредбе, Комисија има 4 члана (предсједника који се именује испред Федералног министарства правде, 2 члана из реда професора факултета за одређени језик и техничког секретара), чији мандат траје 4 године. Комисија која предлаже листу судских тумача Републике Српске је трочлана (један члан Комисије се именује испред Министарства правде, остали чланови су водећи стручњаци из конкретних области), а Правилник не прописује трајање мандата.

Стручно знање пријављених кандидата у Федерацији БиХ ће се провјерити кроз “превођење одговарајућег говора и писаног текста, те усмену конверзацију у облику интервјуа” при чему се води записник за сваког кандидата посебно, док члан 8. Правилника прописује интервју као једини облик провјере знања, што свакако није довољно да се оцијени кандидатово стручно знање.

Судског тумача рјешењем поставља министар правде Федерације на приједлог Комисије на временски период од 4 године, и поставља се за подручје кантоналног суда на коме има пребивалиште, а послове превођења може вршити и ван тога подручја. Међутим, Уредба даље не прописује права судских тумача којима је истекао мандат, односно могућност поновног именовања. Правилник је идентичан са Уредбом у дијелу који прописује именовање и разрешење судског тумача, али не прописује временски период на који се он бира нити мјесну надлежност судског тумача. Правилник се битно разликује од Уредбе у дијелу који прописује достављање Рјешења о именовању судског тумача, “како судском тумачу тако и Административној служби Удружења судских тумача Републике Српске”, чиме именовани судски тумачи по аутоматизму постају чланови Удружења, без њихове сагласности, док Уредба по том питању не садржи никакве одредбе.

Особа која је постављена за судског тумача “даје свечану изјаву пред предсједником кантоналног суда на чијем подручју има

пребивалиште” (члан 12. Уредбе), док именовани судски тумач у Републици Српској свечану изјаву даје пред Министром правде.

Док се листа именованих судских тумача Федерације БиХ објављује само у Службеним новинама Федерације БиХ, листа судских тумача Републике Српске се објављује у “Службеном гласнику Републике Српске” и “Службеном гласнику Босне и Херцеговине”.

Оба ентитетска Министарства правде воде евиденцију о именованим судским тумачима у облику књиге под називом Именик сталних судских тумача, и судски тумач је дужан о промјени личних података обавијестити “Министарство правде и кантонални суд за чије је подручје постављен” (члан 15. Уредбе), односно Министарство правде и Удружење судских тумача Републике Српске (члан 14. Правилника), чиме се још једном потврђује да судском тумачу Републике Српске Правилник намеће чланство у Удружењу судских тумача Републике Српске.

Приликом прописивања печата судског тумача, Уредба и Правилник предвиђају да текст печата буде исписан латиницом и ћирилицом, на једном од службених језика Федерације БиХ/Републике Српске, са знаком језика за који је судски тумач постављен, пропуштајући да одредбом утврде да исти текст мора бити исписан и на језику за који је судски тумач именован.

У дијелу који прописује дисциплинску одговорност, Правилник и Уредба се битно разликују, у смислу да Уредба, осим разрешења које прописује члан 19., уопште не предвиђа друге дисциплинске мјере у случају нестручног и несавјесног рада судског тумача, док је Правилник у члану 16. контрадикторан у дијелу који говори о Комисији за изрицање дисциплинских мјера. Наиме, у ставу 1. истог члана наводи се да је то Комисија за утврђивање приједлога листе судских тумача, док у ставу 3. истог члана то је Комисија која се састоји од 5 чланова, и то три члана из наведене Комисије и два члана које на приједлог Удружења судских тумача именује Министар правде. Мандат комисије траје 2 (двije) године. Комисија има секретара, и доноси пословник о свом раду.

Дисциплинске мјере које се могу изрећи за повреду дисциплинске одговорности, поступак утврђивања повреде и дисциплински орган дефинисани су члановима 16. до 21. Правилника. Али док Уредба чланом 20. јасно прописује обавезе судског тумача који је разријешен дужности, а то је да је “дужан предати предсједнику кантоналног суда на чијем подручју има пребивалиште свој печат судског тумача, Дневник извршених превода и овјера и преостале предмете за превођење; затим, печат из става 2. овог члана суд уништава сходно прописима о уништавању печата државних органа, а рјешење о разрјешењу судског тумача објављује у “Службеним новинама Федерације БиХ”, Правилник предвиђа само брисање судског тумача из Именика сталних судских тумача и објављивање рјешења о разрјешењу у “Службеном гласнику РС” и “Службеном гласнику БиХ”.

Тачност извршеног превода судски тумач овјерава печатом и потврдом чији текст је регулисан чланом 18. Уредбе и чланом 25. Правилника, и дужан је да води Дневник извршених превода и овјера који је “прошивен и овјерен од стране предсједника кантоналног суда” (члан 17. став 2. Уредбе).

Питање права превођења и права судских тумача у Босни и Херцеговини у основи јесте посебно правно уређено, али понуђена законска рјешења често не одговарају захтјевима судске праксе.

У савременим условима, превођењем као сталном и неопходном дјелатношћу се омогућава духовна и материјална размјена међу народима, обогаћује се живот народа и доприноси бољем разумијевању међу људима. То је битно утицало да превођење стекне признање и значај као посебна и самостална интелектуална дјелатност. Да би се успоставио стандард у области преводаштва потребно је правно уредити поступак именовања, права и дужности судског тумача који ће својим образовним референцама, стручношћу и компетентношћу достојно представити националну културу, па и науку и струку.⁹

⁹ Димитрије Милић, *Превод и право превођења*, Правна ријеч, часопис за правну теорију и праксу, Удружење правника Републике Српске, Бања Лука, 2010, бр. 24/2010, стр. 482.

3. Актуелна проблематика

Два питања су нарочито интересантна са аспекта правног нормирања и теоријског разматрања: обука кандидата (и именованих судских тумача) за обављање послова превођења, и колективни печат овјере превода.

Опште је становиште да се улога судског тумача уско везује за правни систем државе. Стога, да би се кандидат припремио за изузетно захтјеван позив судског тумача, потребно је да влада правном терминологијом језика извора и језика циља, да познаје организацију судске власти и државне управе и да потпуно влада језиком са кога преводи и језиком на који преводи говор или писани текст. Међутим, практично искуство указује на повезаност струке и с многим другим научним и техничким областима, за које би кандидат морао бити посебно припремљен. Руководећи се искуствима сусједних земаља (нпр. Хрватске) које предвиђају обуку кандидата у једном од стручних удружења судских тумача, чији програм обуке одобрава Министарство правде, и по чијем програму се врши провјера стручног знања кандидата, законодавац Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине има обавезу да и сам ово питање законски регулише.

Да ли закон и важећи прописи предвиђају механизме заштите печата судског тумача? Ово је питање које нас уводи у проблематику колективног печата који је у пракси веома актуелан и који представља грубо кршење Правилника/Уредбе о сталним судским тумачима. Закон прописује да за тачност извршеног превода може да гарантује искључиво судски тумач појединац који превод овјерава својим печатом и потврдом која садржи основне податке о судском тумачу. Судска пракса, међутим, показује да често превод бива овјерен печатом правног лица (нпр. Удружења судских тумача, Преводачке службе, Школе страних језика,...), при чему је немогуће утврдити идентитет извршиоца превода. Оваква пракса руши ауторитет и функцију именованог судског тумача, и доводи у питање смисао правног уређења мјеста и улоге судског тумача у правном систему БиХ.

4. Закључак

Превођење је умна дјелатност преношења поруке из једног језика у други. Оно што јој је донијело епитет интелектуалне дјелатности другоразредног значаја јесте посредовање туђе, а не властите мисли. Препознавање превођења као научне дисциплине почело је давно, и поставке које су некада прихватане као најважније основе теорије, данас су само практична правила. Теоретичари, лингвисти, као и људи из струке препознали су превођење као предмет занимања са становишта лингвистике, културне размјене и опште културне историје, а законодавац јој је дао значајно мјесто у правном систему државе.

Мјесто и улогу судског тумача у правном систему Босне и Херцеговине посебно правно уређује Уредба о сталним судским тумачима Федерације Босне и Херцеговине, Уредба о измјенама и допунама Уредбе о сталним судским тумачима Федерације Босне и Херцеговине, Правилник о сталним судским тумачима Републике Српске и Правилник о допунама правилника о сталним судским тумачима Републике Српске.

Актуелну проблематику са аспекта правног нормирања и теоријског истраживања чине обука кандидата и именованих судских тумача за обављање послова превођења и колективни печат овјере превода.

Dijana Zrnić

*THE POSITION OF COURT INTERPRETERS/TRANSLATORS IN
THE LEGAL SYSTEM OF BIH (THE REPUBLIC OF SRPSKA AND
BIH FEDERATION)*

Summary

In this paper the author bring about the subject of translation/interpreting as intellectual activity and the position of court interpreters/translators in the legal system of Bosnia and Herzegovina (the Republic of Srpska and BiH Federation). Court interpreter/translator translates/interprets speech and written text from one of the official languages of BiH to a foreign language, from a foreign language to one of the official languages of BiH, and from one foreign language to another. BiH law regulates the place and role of court interpreters/translators in the legal system of BiH. Current problems highlight the question of logic and consistency of national legislations in terms of regulating the position of court interpreters/translators of BiH.

Key words: *translation/interpreting, court interpreters/translators, legal system, national legislation.*